

În cele mai bine de două secole de viață în cadrul Imperiului austro-ungar, se poate spune că Biserica Unită a urmat o continuă linie ascendentă. Avusese în frunte în clipa Unirii (1700) un episcop, care era abia scos din dependența superintendentului calvin ajungând în secolul al XX-lea să fie organizată într-o provincie mitropolitană, condusă de un Mitropolit cu patru episcopi sufragani.

Episcopia de Lugoj¹

Biserica Unită a căutat să-și perfecționeze organizarea bisericească, adaptând-o situației create prin unirea din 1918. A dorit ca sediul Mitropoliei să fie pe viitor la București, iar greco-catolicii din nordul Transilvaniei, spre mai buna lor păstorire, să aibă o episcopie proprie. Congresul preoțimii române unite din 14-16 mai 1919 constatare necesitatea înființării a două episcopii noi pentru credincioșii uniți. Pe baza memoriilor înaintate de Biserica Unită, în primul proiect de Concordat, se dorea de la guvernul român o Mitropolie unită în București, o episcopie pentru românii uniți la Cluj și alta la Suceava pentru ucrainenii uniți².

Guvernul român, în tratativele pentru încheierea Concordatului, a insistat să se renunțe la această delimitare teritorială. Așa s-a ajuns ca prin Concordat guvernul să aprobe crearea unei noi dieceze unite pentru Maramureș, cu sediul la Baia Mare, care să aibă sub jurisdicție și pe ucrainenii uniți din Bucovina; însă Mitropolia a rămas și pe mai departe la Blaj.

¹ Arhiva Episcopiei de Lugoj, *Fond poze*, Fond neordonat.

² Vezi Octavian Bârlea, *Perspective*, Anul XXIV, Ianuarie 2000, Nr. 74, p. 289.

În acest context Sfântul Scaun, prin bula din 5 iulie 1930, a înființat Episcopia Maramureșului. Episcop a fost numit Dr. Alexandru Rusu, fostul rector al Academiei de teologie din Blaj. Instalarea în dieceză s-a făcut la 2 februarie 1931³.

Episcopia de Gherla, prin bula din 5 iunie 1930 primise Clujul și regiunea din jur sub păstoria sa. Și-a mutat reședința în acest oraș, purtând de atunci titlul de Episcopia de Cluj-Gherla. Mutarea s-a făcut în toamna anului 1930. Mitropolitul Vasile Suciu, s-a adresat Papei Pius XI să doneze Bisericii Greco-catolice biserica și proprietățile călugărilor Minoriți din Cluj.⁴

La Oradea, în primii ani după înfăptuirea României Mari, păstoria Episcopul Demetriu Radu, în perioada 1897 – 1903 a condus Episcopia de Lugoj apoi a fost transferat la Episcopia din Oradea. El a adus însemnate servicii atât Bisericii Unite, cât și Neamului, prin contribuția sa la stabilirea raporturilor diplomatice dintre România și Sf. Scaun și la pregătirea Concordatului. A murit în atentatul din Senat, din 8 decembrie 1920⁵. Succesorul lui, Episcopul Valeriu Traian Frențiu, a păstoria dieceza de Oradea din 3 mai 1922, înainte de a conduce această dieceză a păstoria și condus timp de aproape 10 ani dieceza Lugojului.

Pentru Biserica Unită se impunea, în a doua decadă a României Mari, și problema păstoririi românilor uniți din Vechiul Regat. În scop pastoral Mitropolitul Vasile Suciu în 1932 i-a grupat în protopopiatul Bucureștilor, iar pentru o mai bună îngrijire sufletească s-a propus înființarea unei administrații apostolice la București; sau a unui vicariat apostolic, sau chiar a unei episcopi: „Dacă frații noștri ortodocși țin mereu la suprafață chestiunea unei episcopii ortodoxe orientale în Maramureș... ce o cer pentru cei 2-3000 credincioși ce-i au acolo, cum nu vom pretinde noi cu toată energia înființarea neîntârziată a unei episcopii române unite la București?” – afirma *Vestitorul* din Oradea în 1932⁶. Mitropolitul Alexandru Nicolescu în 1940 a găsit potrivită soluția numirii unui episcop auxiliar, cu reședința în București, în persoana Episcopului Vasile Aftenie⁷.

În această perioadă arhieriei în dieceza Lugojului, au fost episcopii: Valeriu Traian Frențiu între anii 1913 – 1922, (transferat la Episcopia de Oradea), Dr. Alexandru Nicolescu între 1922 – 1935, (devenit Mitropolitul Bisericii Române Unite) și Episcopul Ioan Bălan 1935 – 1959.

Alături de acești ierarhi, Biserica Unită a mai avut pe Episcopul Vasile Aftenie, numit episcop auxiliar al Mitropolitului Nicolescu și consacrat la 6 iunie 1940, - și pe Episcopul Ioan Suciu numit auxiliar de Episcopul Valeriu Traian Frențiu și consacrat la 20 iulie 1940.

În centrul Bisericii Greco-catolice, între cele două războaie mondiale, a stat desigur figura Mitropolitului Vasile Suciu. Mitropolitul Victor Mihaly de Apșa mergând la Domnul, locul întâi între cei trei candidați, la sinodul electoral din 9 mai 1918, l-a obținut vicarul capitular Vasile Suciu, care a și fost numit de Roma Arhiepiscop și Mitropolit, după ce consimțise la aceasta și Regele Ferdinand. Întru Arhiepiscop a fost sfințit la 1 ianuarie 1920.

Dr. Vasile Suciu a urmat studiile secundare la Făgăraș și Blaj, iar cele teologice la Roma în Colegiul Sf. Atanasie (5 ani) și Colegiul de Propaganda Fide (1 an). A fost om de profundă cultură teologică⁸.

În cadrul României Mari, timp de 15 ani, noul Mitropolit a condus Biserica Română Unită cu multă înțelepciune. A înțeles că Blajul, în sfera românească, are o nouă misiune și de aceea s-a străduit

³ Ioan Bota, *Istoria Bisericii universale și a Bisericii Românești de la origini până astăzi*, Cluj-Napoca, Ed. Viața creștină, 2003, p. 476.

⁴ *Idem*, 425.

⁵ Vasile Marcu, *Episcopul Demetriu Radu Viața și Opera*, Cluj-Napoca, ed. Eikon, 2005, p. 39.

⁶ *Vestitorul*, Anul VIII, 1932, nr. 20, p. 5.

⁷ Ioan Bota, *Op. cit.*, p. 473.

⁸ *Idem*, p. 468.

să ridice o serie de școli care i-au conferit titlul de „al doilea ctitor al Blajului”⁹. A fost ales membru de onoare al Academiei Române și i s-au recunoscut meritele naționale și culturale prin numeroase decorații.

Mitropolitului Vasile Suciu i-a urmat Episcopul Lugojului Alexandru Nicolescu (1936-1941), ales în sinodul electoral din 7 mai 1935, și instalat în 19 septembrie 1936.

Biserica Greco-catolică din Banat, în perioada 1920 – 1945, avea sediul Episcopiei la Lugoj. Pe lângă Episcop era formată din: Capitlul Catedral alcătuit din 14 membrii; Casa Centrală Diecezană, 3 membrii, Cancelaria Diecezană, 3 membrii, Tribunalul Matrimonial, 3 membrii, plus întreg Capitlul, Examinatorul prosinodal 4 membrii, Esactorul Dicezan Capitlul Catedral plus 3 membrii.

Învățământul Greco-catolic din Banat pe lângă școlile confesionale mai deținea: Seminarul Teologic cu Rector, Prefect Economic, Spiritual și Prefect; Facultatea Teologică cu Director și 5 profesori; Institutul Pedagogic de Fete cu 10 profesori și Școala de Praxă.

Episcopia Greco-catolică de Lugoj cuprindea județele: Timis, Caras-Severin, Arad, Hunedoara și o parte din Alba-Iulia. În perioada interbelică era împărțită în cinci Decanate, care la rândul lor aveau în subordine districte. Cele cinci decanate cu cele 15 Districte Protopopiale cuprindea 14 protopopi; 161 parohii, 92 preoți parohi, 49 administratori parohiali (în total 141 preoți), 5 capelani, 61 învățători și 3 catiheți.

Decanatul Catedral era compus din 3 Districte Districtul Protopopesc al Lugojului, Districtul Protopopesc al Buziașului, Districtul Protopopesc al Vermeșului. Decanatul Catedral avea 22 parohii, 16 preoți parohi, 5 administratori parohiali, 11 învățători și 2 capelani. Districtul Protopopesc al Lugojului era compus din 9 parohii, 5 preoți parohi, 3 administratori parohiali, un capelan, 8 învățători, și un loc de preot vacant. Districtul Protopopesc al Buziașului era compus din 6 parohii cu 6 preoți parohi, un capelan și 3 învățători. Districtul Protopopesc al Vermeșului era compus din 7 parohii, 5 preoți parohi, 2 administratori parohiali, 5 învățători.

Decanatul Timișoarei era compus din 3 Districte: Districtul Protopopesc al Timișoarei, Districtul Protopopesc al Ciacovei, Districtul Protopopesc al Torontalului; (22 parohii; 10 preoți parohi; 11 administratori parohiali; 10 învățători). Districtul Protopopesc al Timișoarei cuprindea 9 parohii, 5 preoți parohi, 4 administratori parohiali, 3 învățători. Districtul Protopopesc al Ciacovei 7 parohii, 3 preoți parohi, 4 administratori parohiali, 4 învățători. Districtul Protopopesc al Torontalului compus din 6 parohii, 2 preoți parohi, 3 administratori parohiali, 3 învățători.

Decanatul Oraviței era compus din 3 Districte: Districtul Protopopesc al Oraviței, Bocșei și Vărădiei; (cu 21 parohii; 10 preoți parohi; 9 administratori parohiali; 14 învățători). Districtul Protopopesc al Oraviței compus din 8 parohii, 5 preoți parohi, 3 administratori parohiali, 7 învățători. Districtul Protopopesc al Bocșei Compus din 6 parohii, 2 preoți parohi, 3 administratori parohiali și 3 învățători. Districtul Protopopesc al Vărădiei compus din 7 parohii, 3 preoți parohi, 3 administratori parohiali și 4 învățători.

Decanatul Hunedoarei era compus din 4 Districte: Hunedoara, Bobâlna, Cugir, Hălmagiu; acest decanat cuprindea 40 parohii; 21 preoți parohi, 11 administratori parohiali, un învățător și un capelan. Districtul Protopopesc al Hunedoarei era compus: din 11 parohii, 5 preoți parohi, 3 administratori parohiali și un catihet. Districtul Protopopesc al Bobâlnei era compus din: 9 parohii, 3 preoți parohi și 4 administratori parohiali. Districtul Protopopesc al Cugirului compus din: 14 parohii, 11 preoți parohi, 4 administratori parohiali și un învățător. Districtul Protopopesc al Hălmagiului compus din: 6 parohii cu 2 preoți parohi.

Decanatul Hațegului era format din 2 Districte protopopiale Ulpia-Traiana și Jiu precum și Vicariatul Hațegului. Acest Decanat avea cele mai multe parohii 56, cu 35 preoți parohi, 13

⁹ *Vestitorul*, Organ al Eparhiei Române Unite de Oradea și Revistă de Cultură Religioasă, Anul XI, 1935, pp. 22-23.

administratori parohiali, 20 învățători. Vicariatul Hațegului era compus din 27 de parohii, 16 preoți parohi, 8 administratori parohiali și 7 învățători. Districtul Protopopesc al Jiului era format din 15 parohii, 9 preoți parohi, 4 administratori parohiali și 4 învățători. Districtul Protopopesc al Ulpiei-Traiana cuprindea: 14 parohii, 10 preoți parohi, un administrator parohial, 9 învățători¹⁰.

Întreaga activitate a Bisericii Române Unite din Banat în perioada interbelică a fost foarte variată, începând cu grija vieții spirituale a laicilor, preoților, învățământul confesional, pelerinaje, exerciții spirituale pentru preoți. Mai menționăm că scrierile publicate de Biserica Greco-catolică din Banat în această perioadă au fost variate, extinzându-se de la cărți de teologie, istorie bisericească, rugăciuni, până la literatură beletristică. Numărul lucrărilor publicate identificate sunt de peste o sută de cărți, dar acest număr, nu poate fi decât incomplet, deoarece împrejurările din anul 1948 a făcut ca unele scrieri să se piardă.

Activitatea Bisericii Greco-catolice din Banat 1920 – 1945, va apărea într-un volum, grație Centrului de Cultură și Artă al Județului Timiș.

¹⁰ Statutul Personal al diecezei Greco-catolice de Lugoj la începutul anului 1919, Fond Episcopia Lugoj 1920 Diverse, Foia Oficioasă a Diecezei Lugojului, Lugoj, 1 Mai 1919.